

Titel Corona gedragsmaatregelen en
 Auteurs (10)(2e)
 Affiliatie ¹Pharos Utrecht ²Erasmus UMC Rotterdam ³Radboudumc Nijmegen
 In opdracht van RIVM Corona gedragsunit (opdrachtbrief 11 mei 2020)
 Datum *Beknopte tussenrapportage 1, 26 – 5 – 2020*

Samenvatting 1^e tussenrapportage 26 – 5 – 2020

Sinds 11 mei zijn 23 interviews afgenomen waarvan 16 getranscribeerd. Uit deze 16 interviews zijn de kwantitatieve gegevens over kennis en naleving van de gedragsmaatregelen geanalyseerd. Deze tussenrapportage beschrijft deze gegevens.

Informatie over determinanten en gevolgen voor welbevinden, alsmede meer in-depth informatie over kennis, misverstanden en zorgen is nog niet geanalyseerd.

De 10 vrouwen en 6 mannen varieerden in leeftijd van 28-69 jaar (mediaan 59); 9 van hen hadden een migratieachtergrond; 12 van hen waren laagopgeleid. Zeven van hen leefden van een uitkering van wie twee aangaven al voor de Corona crisis te weinig geld te hebben om goed rond te komen. Wat betreft kennis van de maatregelen ontstaat het beeld dat “de anderhalve meter” bij iedereen bekend is, het advies om vaak de handen te wassen en geen hand te geven bij de meerderheid, hygiëne maatregelen mbt niezen en snuiten bij weinigen, evenals de bezoekregels. Daarnaast denkt een deel van de respondenten dat mondkapjes verplicht zijn, en zijn er meerdere respondenten die hun boodschappen desinfecteren.

Respondenten geven allen aan de maatregelen via nieuws op (Nederlandse of buitenlandse) tv te horen, en daarnaast via social media, internet (zelf googlen) of whats app. Een groot deel van de respondenten geeft aan dat het soms moeilijk is om te begrijpen wat er wordt gezegd. Dit kan komen doordat Nederlands niet hun moedertaal is of doordat taalgebruik te moeilijk is.

Voor mensen met een migratieachtergrond geldt in bijna alle gevallen dat ze zowel het Nederlandse nieuws als het nieuws uit het land van herkomst bekijken. In veel gevallen zijn de maatregelen in land van herkomst strenger dan in Nederland. Dit leidt tot verwarring en ook achterdocht t.a.v. de Nederlandse overheid.

Het algemene beeld is dat de meeste respondenten de maatregelen goed en nogal eens zelfs strenger dan vereist naleven. Redenen om zich niet aan maatregelen te houden zijn meestal uit overmacht: omdat zij voor werk naar buiten moeten of afhankelijk zijn van de hulp van anderen. Gegevens over welbevinden zijn nog niet geanalyseerd, maar de interviewers rapporteren dat zij veel zorgen en stress horen.

Inleiding

Het RIVM, in het bijzonder de “coronagedragsunit”, voert i.s.m. GGD GHOR onderzoek uit met als primaire doel inzicht te krijgen in de mechanismen en effecten achter Corona preventiegedragingen en het welbevinden van burgers. Specifieke vraagstellingen in dat onderzoek zijn: (1) Welke trends nemen we waar in het opvolgen van gedragsregels en welbevinden van burgers in Nederland?; (2) Welke determinanten (zoals risico perceptie, self-efficacy, emotie, sociale invloeden, vertrouwen overheid, beleidsmaatregelen, zelfzorg) verklaren COVID-19 preventiegedrag en welbevinden?; (3) Hoe beïnvloedt preventiegedrag de determinanten van welbevinden; en vice versa?; (4) Zijn er verschillen in gedrag, welbevinden en determinanten tussen bevolkingsgroepen in deze crisis (bijv. ouderen, kinderen, chronisch zieken, mensen in vitale/cruciale beroepen, gezonde volwassenen)? Bovenstaande vragen worden in eerste instantie beantwoord aan de hand van een grootschalig survey onderzoek via de GGD panels.

Bekend is dat bepaalde groepen – zoals mensen met een migratieachtergrond en/of lage SES (m.n. mensen die moeite hebben met lezen en schrijven en/of die leven in een complexe sociale situatie), niet of minder bereikt worden via deze benadering, zodat hun mening en ervaringen ondervertegenwoordigd zijn in wetenschappelijk onderzoek binnen de gezondheidszorg. Tegelijkertijd is de kans groot dat juist deze groepen minder bereikt worden door de overheidsinformatie over de Corona gerelateerde maatregelen, vanwege het gebruikte medium en (ingewikkelde) taalgebruik. Bovendien kan hun situatie het naleven van de Coronamaatregelen bemoeilijken. Het RIVM heeft gevraagd om onderzoek onder deze groepen naar kennis en naleving van de gedragsmaatregelen, en de onderliggende determinanten en gevolgen voor welbevinden.

Achtergrond

Onderzoek toont aan dat overgewicht, hypertensie, diabetes, hart- en vaatziekten, COPD en nieraandoeningen risicofactoren zijn voor slechte COVID-19 uitkomsten; De prevalentie van deze risicofactoren is hoger onder lage SES groepen en onder sommige groepen migranten.

In het VK en VS blijkt uit epidemiologische analyses dat mensen met een migratie achtergrond, mensen van kleur, onevenredig getroffen worden door de huidige pandemie. Hoewel in Nederland cijfers over prevalentie van Covid-19 in migrantengroepen nog ontbreken, signaleerde het CBS gedurende de eerste weken van de pandemie een oversterfte van ongeveer 10% onder mensen met een migratieachtergrond (Kunst 2020) Onder tijdelijke arbeidsmigranten en onder asielzoekers hebben reeds uitbraken van Covid-19 plaatsgevonden.

Deze groepen hebben te maken met negatieve gezondheidseffecten van sociaaleconomische en omgevingsfactoren, met als gevolg een lagere levensverwachting en slechtere ervaren gezondheid, meer chronische ziekten en minder goede uitkomsten van zorg. Te vrezen valt dat deze gezondheidsverschillen groter worden door de pandemie. Gemeenschappen die leven met schaarse middelen worden het zwaarst getroffen door COVID-19. Bovendien is ‘social distancing’ moeilijker in wijken waar de bevolkingsdichtheid groter is, verblijf in huishoudens met meerdere generaties vaker voorkomt en het concept van thuiswerken in lage lonen banen onmogelijk is waardoor exposure groter is.

Aangezien de werkloosheidscijfers doorgaans hoger zijn voor lage Ses/migranten groepen, zal de volledige impact van de economische gevolgen van COVID-19 fors zijn onder deze groepen. ‘Health literacy’ of gezondheidsvaardigheden van de bevolking is tijdens deze volksgezondheids crisis belangrijker dan ooit. Gezondheidsvaardigheden, digitale gezondheidsgeletterdheid en het vermogen om cijfers te gebruiken en te begrijpen, is doorgaans lager onder mensen met een lage ses. Zelfs voor hoger opgeleiden is de enorme hoeveelheid complexe en soms zelfs tegenstrijdige informatie van virologen, epidemiologen, artsen, politici te synthetiseren, te analyseren en te beoordelen lastig. Het wordt zelfs nog lastiger wanneer de kennis over het onderwerp onvolledig, veranderend en contextafhankelijk is. We leven niet in een laboratorium, maar ons individuele en collectieve gedrag worden door (veranderende) persoonlijke en omgevingsfactoren beïnvloed.

Het verkrijgen en begrijpen van informatie is dus een extra uitdaging voor groepen mensen met beperkte (gezondheids-)vaardigheden of een andere moedertaal.

Dit onderzoek heeft ten doel te onderzoeken:

- in hoeverre en via welke weg mensen met lage SES / beperkte gezondheidsvaardigheden en mensen met een migratieachtergrond zijn geïnformeerd over de gedragsmaatregelen die de Nederlandse overheid heeft ingesteld ter beteugeling van de Covid-19 pandemie
- In hoeverre zij gemotiveerd en in staat zijn deze maatregelen op te volgen, en welke determinanten hun gedrag bepalen
- Wat de gevolgen zijn van de maatregelen voor hun dagelijks leven en hun psychisch welbevinden

Methodologie

In een mixed method design vindt kwantitatieve en kwalitatieve analyse plaats van semi-structureerde interviews die via telefoon of beeldbellen zijn afgenomen onder de studiepopulatie van mensen met laag inkomen / beperkte gezondheidsvaardigheden of met een migratieachtergrond.

Onderzoekspopulatie

Via doelgerichte recrutering zullen uiteindelijk tenminste in totaal 50 mensen worden bevraagd uit de volgende groepen:

- Laaggeletterden
- Mensen met laag inkomen wonende in een achterstandswijk
- Dak- en thuislozen
- Mensen met een migratieachtergrond uit verschillende herkomstlanden en verschillende migratieredenen (arbeidsmigranten, vluchtelingen)

Recrutering vond plaats via vertrouwde sleutelpersonen. Deelnemers werden mondeling en schriftelijke geïnformeerd door deze sleutelpersonen over het onderzoek, en nogmaals mondeling voorafgaande aan het interview. Mondelinge consent werd vastgelegd op de geluidsopname. Gestreefd is naar variatie in kenmerken zoals gender, leeftijd, woonplaats, inkomen, land van herkomst, opleidingsniveau.

Dataverzameling

Data werden verzameld in twee sub-onderzoeken: 1 van Pharos/ Radboudumc en 1 van Erasmus umc die beiden naast grote overeenkomsten ook enkele verschillende accenten kenden. De topic list werd in beide studies samengesteld op basis van de RIVM vragenlijst, aangevuld met items op basis van literatuur en expertopinion (zie bijlagen).

De interviews zijn afgenomen door verschillende interviewers, ervaren in communicatie met mensen uit de onderzoekspopulatie en waar gewenst in de eigen taal (Turks, Arabisch, Pashtu, Berber).

Interviews zijn getranscribeerd, kwantitatieve data vastgelegd in excell-bestanden en kwalitatieve gecodeerd m.b.v. in Atlas-ti. Tenminste 10% van de interviews zijn dubbel gecodeerd door twee onderzoekers onafhankelijk van elkaar.

Analyse

Kwantitatieve analyse middels beschrijvende statistiek mbhv SPSS; Kwalitatieve thematische analyse.

Ethische aspecten

De studies zijn goedgekeurd door de CMO Arnhem-Nijmegen (2020-6428) en de cmo van Erasmusumc

Resultaten per 25 – 5 – 2020

Op dit moment zijn er 23 interviews gehouden. Hiervan zijn er 10 volledig getranscribeerd en 6 gedeeltelijk. De resultaten over de kennis en naleving van de maatregelen zijn voor deze 16 beschikbaar.
Overige resultaten zijn nog niet beschikbaar.

Kenmerken van respondenten

Geslacht: 10 vrouw en 6 man

Leeftijd: Gemiddeld 54 jaar, variërend van 28-69 (mediaan 59)

Migratieachtergrond:

Nederlands	7
Turks	4
Surinaams	1
Indonesisch	1
Pools	1
Armeens	1
Syrisch	1

Opleiding

Laagopgeleid: 12

Hoogopgeleid (veelal in land van herkomst): 4

Gezinssamenstelling

Alleen	2
Met partner	4
Met partner en kinderen	5
Zonder partner met kinderen	2
Onbekend (nog niet in transcript)	3

Inkomsten

-2 respondenten geven aan niet genoeg inkomen te hebben al voor de Coronapandemie

-7 respondenten hebben een uitkering, 1 is met pensioen, de rest heeft een betaalde baan.

- allen hebben ze een vaste woonplek

Gezondheid

Geen van de respondenten heeft een Corona besmetting doorgemaakt.

KENNIS VAN MAATREGELEN

Samenvattend ontstaat het beeld dat "de anderhalve meter" bij iedereen bekend is, het advies om vaak de handen te wassen en geen hand te geven bij de meerderheid, hygiëne maatregelen mbt niezen en snuiten weinig bekend zijn, evenals de bezoekregels. Daarnaast denkt een deel van de respondenten dat mondkapjes verplicht zijn, en zijn er meerdere respondenten die hun boodschappen desinfecteren.

Respondenten is gevraagd welke regels/maatregelen ze kennen. In de tabel hieronder zijn de regels meegenomen die respondenten zelf opnoemden. (Resultaten gebaseerd op n=16)

Maatregel	N (%) dat deze maatregel uit zich zelf heeft genoemd
1. Nies en hoest in je elleboog	4 (25%)
2. Was je handen een paar keer per dag met zeep. Was ook goed tussen je vingers	12 (75%)
3. Geef geen hand	8 (50%)

4. Gebruik papieren zakdoekjes bij het niezen en snuiten.	0 (0%)
5. Blijf zoveel mogelijk thuis	7 (44%)
6. Vraag niet meer dan 3 mensen op bezoek	4 (25%)
7. Hou 1,5 of 2 meter afstand van andere mensen.	16 (100%)
8. Groepen van meer dan 2 mensen zijn nu verboden.	4 (25%)
9. Ga alleen boodschappen doen	4 (25%)
10. Als je koorts hebt, meer dan 38 graden, moet je thuisblijven.	2 (12,5%)
11. als je , oud of niet bent geen bezoek van vrienden of familie	2 (12,5%)
12. Overige maatregelen:	Mondkapjes: 5 respondenten geven aan dat een mondkapje gedragen moet worden. - desinfecteren van de boodschappen als je thuiskomt (n=2)

INFORMATIEBRONNEN

(obv n=10)

Respondenten geven allen aan de maatregelen via nieuws op tv te horen. Overige informatie bronnen zijn social media, internet (zelf googlen) of whats app. Een groot deel van de respondenten geeft aan dat het soms moeilijk is om te begrijpen wat er wordt gezegd. Dit kan komen doordat Nederlands niet moedertaal is of doordat taalgebruik te moeilijk is.

Voor mensen met een migratieachtergrond geldt in bijna alle gevallen dat ze zowel het Nederlandse nieuws als het nieuws uit het land van herkomst bekijken. In veel gevallen zijn de maatregelen in land van herkomst strenger dan in Nederland. Dit leidt tot verwarring en ook achterdocht t.a.v. de Nederlandse overheid.

Begrijpelijkheid

Een groot deel van de respondenten geeft aan dat het soms moeilijk is om te begrijpen wat er wordt gezegd. Dit kan komen doordat Nederlands niet moedertaal is of doordat taalgebruik te moeilijk is.

"Ik versta het Turkse nieuws. Van het Nederlandse nieuws begrijp ik de helft. Als ik het Nederlandse nieuws niet begrijp, dan leggen mijn kinderen het uit. Ze zeggen dan: "Doe dit maar, zus en zo". Dat doe ik dan ook. Mijn dochter legt het Nederlands nieuws uit. Ze zegt: "Mama, je moet dit en dat doen." Ze helpt mij. De dochter van een vriendin helpt mij ook met wat ik moet doen. Ik doe wat ik kan doen. (R1)"

"Sommige dingen wel lastig, dat ik denk van mogen sommige dingen wel of niet, dat was niet helemaal duidelijk. [Wat heb je toen gedaan om het beter te begrijpen] Een beetje op internet lopen googlen, maar sommige dingen blijft lastig (r4)"

"Ja, in moeilijke woorden, in gewoon taal in gewoon makkelijke taal spreken, want ze gebruiken allemaal moeilijke woorden en niemand weet wat dat betekent hoor die moeilijke woorden want er wordt meestal in tweede kamer taal gepraat. [...] Maar een gewone burger weet niet wat dat betekent.

Neem die persconferentie maar er wordt altijd moeilijke taal gebruikt en dat is het hem juist (R5)"

Naleving van MAATREGELEN

Het algemene beeld is dat de meeste respondenten de maatregelen goed en nogal eens zelfs strenger dan vereist naleven. Redenen om zich niet aan maatregelen te houden zijn meestal uit overmacht: voor werk vereist of afhankelijk zijn van de hulp van anderen.

1. Niezen en hoesten in elleboog

- 9 respondenten geven aan dit altijd of vaak te doen.

- 3 doen dit nooit

De reden die daar veelal voor wordt gegeven is dat het nog geen automatisme is en met name hand voor de mond wordt gedaan. 1 respondent geeft aan dit niet te doen omdat ze toch een mondkapje draag.

2. Handen wassen

-Alle respondenten geven aan altijd/vaak handen te wassen

"Moslims krijgen niet vaak Corona, omdat zij 5 keer per dag een wassing voor het bidden verrichten. (resp 2)"

"Ik was mijn handen voortdurend, ik desinfecteer ze ook. Ik gebruik eau d'cologne met 80% alcohol. Als ik boodschappen ga doe, doe ik handschoenen aan. Ik gooi deze ook weer weg. (resp 12)"

"Ja, zo veel en mijn handen worden bijna kapot (resp 15)"

3. Geen hand geven

-alle respondenten geven aan momenteel geen handen te geven

"Nee zeker niet. Ik kus en knuffel zelfs mijn man niet. Zó goed let ik op de regels. (resp 12)"

4. Papieren zakdoekjes

14 respondenten geven aan altijd/vaak papieren zakdoekjes te gebruiken.

2 respondenten doen dit nooit:

- Ik gebruik vaak natte zakdoekjes. Ik gebruik heel zelden papieren zakdoekjes. (resp 1)

- Nee, ik gebruik geen papieren zakdoekjes, want ik heb dan die aandoening die jij nog weet. [...] dat gaat niet of dat gaat toch verkeerd dan. ik pak een theedoek zeg maar, wel een schone theedoek. [...]En die kan ik makkelijker vasthouden. (resp 13)

5. Tuisblijven

12 respondenten geven aan zoveel mogelijk thuis te blijven, slechts voor boodschappen of een wandeling gaan ze erop uit.

3 respondenten aan dit soms te doen. Hiervan geven 2 (resp 8,11) de reden dat ze naar werk moeten. 1 geeft aan op een flat te wonen en met mooi weer naar buiten gaat, waar hij wel zoveel mogelijk contact met andere probeert te vermijden. .

6. Niet meer dan 3 personen op bezoek.

Alle respondenten geven aan zich hier altijd of vaak aan te houden.

"Als het straks Suikerfeest is, laat ik ook niet iedereen toe. Dan laat ik een deel van de mensen de ene dag langskomen en een deel van de mensen een andere dag. (resp 1)"

"We hebben helemaal geen bezoek gehad sinds Corona. Wij moslims houden ons goed aan de regels. Ik heb wel een keer met één van mijn burens buiten gezeten op een afstandje van elkaar. Dit hebben we nog geen 10 minuten gedaan. (R2)"

"Op bezoek komen eigenlijk alleen maar mijn kinderen (2) en voor de rest hebben we gewoon afgesproken er komt niemand binnen. (R9)"

7. 1,5 meter afstand

Slechts 1 respondent geeft aan dit niet altijd te doen. De respondent geeft aan dat andere mensen vaak dicht langs. Respondent is er zelf wel zo mee bezig zich er zo veel mogelijk aan te houden.

Verder geven alle respondenten (n=15) aan dit te doen.

8. Niet meer dan 2 mensen op straat

Een Poolse respondent geeft aan zich hier nooit aan te houden ivm werk.

De overige 15 respondenten doen dit altijd/vaak.

9. Alleen boodschappen

13 respondenten geven aan dit altijd/vaak te doen

2 respondenten geven aan zich hieraan nooit te houden: 1 omdat hij niet zelfstandig boodschappen kan doen. De andere aan altijd met haar zoon boodschappen te doen. Beide gebruiken ze een eigen kar en houden zich aan de afstand regels.

1 respondenten geeft aan dat ze haar kind (1jaar) meeneemt, die kan niet alleen thuis blijven.

10. Tuisblijven bij koorts

Respondenten geven aan geen koorts te hebben gehad of altijd thuis te blijven als dit wel het geval was.

1 respondent heeft aangegeven dat hij betwijfelt of hij zich hieraan houdt.

“Wanneer heb je koorts? Hoe kom je daar achter? Want weet je wat het is de ene uit het met koorts en de ander krijgt geen koorts he willen we dat gaan doen? Ja weet je ik kan nou bijvoorbeeld koorts hebben maar over een uur kan ik weer meten en dan heb ik weer geen koorts. Kijk zoals mijn vrouw, als ik die temperatuur, de koorts opmeet slaat helemaal niet uit want mijn vrouw krijgt geen koorts. R5”

OVERZICHT HOUDEN AAN MAATREGELEN

Maatregel	N (%) altijd / vaak
Niest en hoest in de elleboog	9 (56%)
Wast handen een paar keer per dag	16 (100%)
Geeft geen hand	16 (100%)
Gebruikt papieren zakdoekjes	14 (88%)
Blijft zoveel mogelijk thuis	12 (75%)
Vraagt niet meer dan 3 mensen op bezoek	16 (100%)
Houdt 1,5 of 2 meter afstand van andere mensen	15 (94%)
Gaat niet in groepen van meer dan 2 mensen de straat op	15 (94%)
Gaat alleen boodschappen doen	13 (81%)
Blijft thuis bij koorts	15 (94%)